

ФЕНОМЕН ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ: СЛІДИ ТЕКСТІВ, ЩО НЕ НАПИСАНІ

МАЛИНОВСЬКА І. В.
Київський інститут перекладачів

У статті схарактеризовано англомовний філософський дискурс як мультиверсум, що складається з сукупності текстів, які здатні розгорнутися за хронотопом час / простір. За результатами спостереження лінгвальних відбитків філософської рефлексії у текстах видатних сучасних британських, американських і австралійських філософів здійснено спробу визначити корпус основних рис філософського дискурсу і представити їхню ієрархію, серед яких системотворчою є інтерпретаційність.

Ключові слова: філософський дискурс, лінгвальні відбитки філософської рефлексії, мультиверсум, інтерпретаційність.

Стаття посвячена характеристиці англоязычного філософського дискурсу як мультиверсума, который состоит из совокупности текстов, способных развиваться в соответствии с хронотопом время / пространство. В результате наблюдения за лингвальными отпечатками философской рефлексии в текстах выдающихся современных британских, американских и австралийских философов предпринята попытка обозначить корпус основных признаков философского дискурса и представить их иерархию, среди которых системообразующим выступает интерпретационность.

Ключевые слова: философский дискурс, лингвальные отпечатки философской рефлексии, мультиверсум, интерпретационность.

This article deals with the English discourse of philosophy which is understood as a multiversum of texts able to open out within the time/space chronotope. Traced have been lingual imprints of the leading modern British, American and Australian philosophers' reflections. An attempt to select a corpus and build up a hierarchy of basic peculiarities of the philosophical discourse has been made, interpretativeness being the most fundamental one.

Key words: philosophical discourse, lingual imprints of philosophical reflection, multiversum, interpretiveness.

Кто же знает смысл прочитанного?

... всё никогда не случается до конца

Д. Кралечкин

Незважаючи на те, що філологія протягом багатьох століть ішла поряд із філософською думкою, не тільки підхоплюючи новітні філософські концепції й методологію, а й нерідко випереджуючи її у продукуванні ідей та методів (достатньо згадати історію розвитку ідей структуралізму і функціоналізму), філологічна спільнота не проявляла інтересу до вивчення філософської мови. Практична відсутність розгорнутого філологічного опису філософського дискурсу зумовлена як складною природою самої філософії, так і поширеним ставленням до неї як до метафізичної сфери на кшталт надзнання, або наднауки. Цьому сприяла думка про непізнаваність філософської мови. Так, видатний філософ нашого часу М. Мамардашвілі неодноразово наголошував, що "пояснити філософську мову неможливо, нею можна лише говорити, що і є самим по собі поясненням" [15, с. 3]. Наразі ця проблема залишається сегментом царини філософії мови: логічного аналізу, аналітичної філософії, теорії референції, герменевтики, феноменології, структуралізму, лінгвістичної філософії, постструктуралізму і постмодернізму. Аристотель, І. Кант, Дж. Міль, В. Гумбольдт, Б. Рассел, Г. Фреге, Л. Вітгенштейн, М. Фуко, Ж. Дерріда досліджували мову як таку, філософську мову і філософський дискурс з метою усвідомлення таємниць мислення і способів упорядкування знання.

У результаті філософських студій було визначено ряд специфічних особливостей філософського дискурсу, що якісно відрізняють його як від загальнонаукового, так і від інших гуманітарних дискурсів. Очевидно, складність філософського дискурсу для широкого загалу вплинула на обмеженість наукового інтересу до його дослідження. Проте теперішній етап розвитку філологічної науки, який характеризується, передусім, становленням когнітивної методологічної парадигми та розвитком міждисциплінарності лінгвістичних досліджень, обіцяє продуктивні результати вивчення філософського дискурсу з погляду науки про мову: філологічний аналіз базується на фактах мови та мовлення, які доступні не тільки для абстрактних спекуляцій, а й для реального спостереження за розвитком думки в мові та засобами мови. Сучасна лінгвістика володіє необхідними методами й інструментами для вивчення як окремих філософських текстів, так і філософського дискурсу в цілому.

Крім продовження вивчення класичних проблем тріади “мова – мислення – пізнання”, окремі лінгвістичні (здебільшого термінологічні) аспекти філософського дискурсу сучасні філософи розглядають у зв'язку з труднощами перекладу філософської літератури. У цьому аспекті згадаємо знаного фахівця у цій галузі Н. Автономову [1] та матеріали дискусії з перекладу філософської літератури в Києво-Могилянській академії [14]. В останнє десятиріччя значну увагу приділено вивченню цього специфічного дискурсу російськими дослідниками; розгорнуто програму пізнання філософської мови російських теологічних філософів, зокрема П. Флоренського. Так, О. Сергеева дослідила лексичні особливості його творів [18], О. Лісіцина присвятила свою працю опису особливостей його ідіолекту [11]. Серед інших праць – дослідження О. Варнавської, яка розглянула філософські тексти в аспекті проблематики мови науки [6], Н. Азарової, що дослідила поетику філософського тексту [2], а також О. Козлової [9], яка проаналізувала категорії філософського дискурсу американського прагматизму.

З наведеного переліку філологічних праць очевидним є те, що всебічний аналіз філософського дискурсу є досить віддаленою перспективою. У статті сподіваємося наблизитися до усвідомлення кола питань, які постають перед дослідником філософської мови.

Метою статті є порівняння особливостей філософського дискурсу з дискурсами інших типів, перш за все, з науковим, сформувані ієрархію цих особливостей, визначити серед них системотворювальну та стисло її описати. Матеріалом дослідження є тексти дев'яти британських, американських та австралійських авторів загальною кількістю до 1000 сторінок

Уже перший формально-описовий рівень спостереження за репрезентованим масивом англійських філософських текстів дає змогу зробити висновок про їх специфічний характер. Схожість філософських та наукових текстів є відносною, хоча в перших домінують усі визначальні для наукового дискурсу риси – абстрактність, узагальненість, підкреслена логічність викладу. Дві перші характеристики надають філософській прозі лише часткового функціонально-стилістичного забарвлення. В аспекті абстрактності й узагальненості філософські тексти цілком відповідають класичним характеристикам наукової мови як такої, що збігається з логіко-понятійною мовою і є більш абстрактною [4, с. 144, 248; 11, с. 27; 16]: у них уживається значна кількість лексичних одиниць із абстрактним значенням. В аналізованих текстах вони становлять від 45% до 61% усіх уживаних іменників та 78–83% дієслів, включаючи фактично десемантизовані дієслова-зв'язки як компоненти дієслівно-іменникових та інфінітивних комплексів (appear, become, come to being, get, get to be, grow, happen, seem, suppose, turn out etc.) Наведені нижче фрагменти ілюструють абстрактний та узагальнений характер філософських текстів, наприклад:

1. *Abstractions are either straightforward fictions, or reifications, nominalisations, generalisations and universalisations of human, animal, organic and nonorganic actions and states. Such reified actions and states do not in themselves exist, but often reflect the generality of states, modes, ways and manners of specified or unmentioned entities that DO exist* [21].

2. *As a right-wing libertarian capitalist, I was of the opinion that one could enter into a morally binding agreement in which one sacrifices one's liberty in exchange for a wage. My position was that a worker would be committing fraud against the employer if he attempted to retain rights to the full product of his labor. My argument was that if an employer has a "legitimate" prior claim upon the capital being used, then he has the right to dictate its terms of use [28].*

Англомовні філософські тексти рясніють нетиповими для наукового дискурсу жанровими формами, часто використовуються притчі, розповіді (переважно автобіографічні), алегоричні та ілюстративні анекдоти, мікроновели, біографічні нариси, інтерв'ю, проповіді, поеми, вірші в прозі та ін. Однією з найпоширеніших жанрових форм є індивідуалізоване портретування (історичні, інтелектуальні, психологічні та ін. портрети), яке в дослідженому матеріалі переважає над іншими мікрожанрами, наприклад:

1. *A couple years back when I was working toward a philosophy major in college, I wrote a rebuttal the section of The Anarchist FAQ that covers anarcho-capitalism. I removed the rebuttal from the web because I didn't have the time or inclination to continue to maintain it or expand upon it. Three years later, I've come to find myself disagreeing with my old rebuttals and agreeing with the FAQ. What follows is my story [29, p. 1].*

2. *Psychologist Carl Rogers believed in experience. Even the way he titles his articles reflects a commitment to personal history as his only rule for living: "This Is Me," "Personal Thoughts on Teaching and Learning," "A Therapist's View of the Good Life".*

<...> His lectures and books are filled with descriptions of his childhood, counselor training, and conversations with clients. He tells how he reacted against the strict religious expectations of his parents and of lonely teenage years surrounded by books instead of friends. We learn of his discomfort in a graduate program that stressed aloofness from patients and of his excitement when he first permitted a client to know his genuine feelings [23, p. 3].

Although most people find Rogers' personal references appealing, his stories are more than a technique to capture the reader's interest. For Rogers, they are his highest authority. "Neither the Bible nor the prophets – neither Freud nor research – neither the revelations of God nor man – can take precedence over my own direct experience" [23, p. 20].

Наступною очевидною відмінністю філософських текстів від наукових є їх діалогічність. У науковому стилі, як відомо, формою вираження змісту є монолог ученого про об'єкт свого спостереження, тобто суб'єкт пізнання виступає і суб'єктом текстотворення. Філософ є об'єктом дослідження і розглядає людину, від якостей якої не може повністю абстрагуватися, навіть якщо це узагальнена людина або її відчужена у тексті сутність. Тому формою вираження філософського знання є діалог, сторонами якого є і суб'єкт, і об'єкт дослідження. "Пізнання тут спрямоване на індивідуальне. Це область відкриттів, одкровень, пізнавань, повідомлень. Тут важлива і таємниця, і неправда (а не помилка)", – зазначає М. Бахтін [5, с. 204–205]. Тому йдеться про глибину проникнення в об'єкт дослідження, а не про точність результату. Саме це видається найважливішою особливістю філософського пізнання.

Історично, з часів Сократа і Платона, філософський дискурс розвивався у формі діалогу. Сучасна англомовна філософська думка, зберігаючи цю традицію, також діалогічна за своєю суттю. У філософському тексті, на відміну від власне наукового, відбуваються постійні переходи від монологічного мовлення до діалогу. Це виявляється не тільки в зіставленні різних філософських парадигм, а й у тому, що істина не має часової межі: філософ веде діалог у часі, дотримуючись компаративного принципу зняття одного культурного шару за іншим. За спостереженнями М. Мамардашвілі, сучасна філософська думка – це "віяло співіснування" [16, с. 97], що дозволяє ідеям сучасників співіснувати з теоріями Платона, Декарта, Будди та ін. Це точка, де минуле є співприсутнім із майбутнім, а майбутнє – з минулим [16, с. 99].

Діалогічність характерна для всіх проаналізованих текстів. Так, текст лібертарного (напряма сучасної американської філософії останніх десятиріч, який поступово завойовує позиції і серед міжнародного загалу) філософа Кріса Уілсона розгортається як полеміка з визнаними в цій галузі авторитетами. Аналізуючи їх позиції, автор вибудовує систему аргументації власного переходу до протилежних методологічних засад, формулює численні запитання до вчених і до себе, наприклад: *"I forced myself to consider the fundamental disagreement that separates Bakunin, Kropotkin, and Malatesta from Rand, von Mises, and Friedman"* [29]. Відповіді на ці питання свідчать про конструктивний віртуальний діалог крізь століття з метою пошуку нової істини. При цьому пошук здійснюється шляхом аналізу та тлумачення в межах уже усталених концептосфер за допомогою термінів на позначення традиційних понять: *authoritarianism, civilization, liberty, individual freedom, individual rights, forced labor, fulfillment in humans own lives, capitalism, institutionalized coercion, self-sufficient individuals* та ін. К. Уінсон не пропонує нових понять та їх тлумачень, а лише вибудовує нову ієрархію причинно-наслідкових зв'язків між явищами, наприклад: *"Civilization, not capitalism per se, was the genesis of systemic authoritarianism, compulsory servitude and social isolation. Hence, an attack upon capitalism that fails to target civilization can never abolish the institutionalized coercion that fuels society"* [29].

Наскрізно діалогічними є також тексти представника лінгвістичної філософії Дж. Еванса, який починає вести діалог із М. Гайдеггером уже з назви роботи [21]. Стаття К. Міда, присвячена цьому ж філософу, теж є емоційним діалогом із опонентами та читачем: *"To this day, the ideas of German philosopher Martin Heidegger... exert great influence in the ivory towers of Western academia, at least on the humanities side. What's the attraction? In the unintentionally (?) hilarious words of the Encyclopaedia Britannica Heidegger came to be regarded as the leading atheistic existentialist... A recent account of the rise of post-modernism describes Heidegger as "ascendant on the Continent" in the 1950s, from whence his influence spread to the Anglo-Saxon world through the medium of Herbert Marcuse (remember him?) and others. But what was the attraction?"* [25].

Наведені внутрішньодіалогічні фрагменти є зразками висловлень, що М. Бахтін [5] відносив до гібридних конструкцій, які, за своїми грамати́ко-синтаксичними і композиційними ознаками хоча й належать одному мовцю, проте містять два висловлення, два смислові й ціннісні світи, тобто текст розвивається на межі двох свідомостей. Така діалогічність іноді має й конкретні мовні маніфестації у формі вставних маркерів: *as I understand this, which, I think, the author / the referred author implied, which we should understand as* та ін., що свідчать про наявність спільного комунікаційного поля двох свідомостей, а в більш широкому смислі – двох культур, наприклад: *"As for Quine, his naturalization of epistemology implies that the philosophy of knowledge is nothing but a scientific activity under the control of other sciences, and no first philosophy: it is a chapter of psychology and hence of natural science. For him, philosophy is continuous with science"* [28, р. 3]. У такому діалозі глибинне (а не формально-логічне) значення тексту визначається всім соціокультурним контекстом. Так, у наведеному фрагменті гнівний сарказм автора впливає з заперечення ним наукової цінності творчості М. Гайдеггера через ідеологічне несприйняття методологічних засад останнього (певний період свого життя М. Гайдеггер співпрацював із нацистським режимом). Непримиренність К. Міда з цим фактом спричинена його індивідуальними особистісними рисами: філософ уналежнює себе не тільки до британської, а й до єврейської культури.

Крім жанрового різноманіття та діалогічності, філософський текст відрізняється від наукового особливою образністю. Дослідники зазначають, що філософським текстом можна захоплюватися як продуктом високохудожньої творчості, у процесі його розуміння розплітати мережі образів, метафор, плутанину смислів через уживання слів повсякденного вжитку як термінів або термінологічних okazіоналізмів без пояснень. За своїми лінгвостилістичними

показниками такі тексти межують з художнім дискурсом, звідси впливає їхня яскрава образність, метафоричність, неструктурованість. На таку феноменологічність філософського тексту неодноразово вказували самі філософи.

Труднощі, пов'язані з розумінням філософської мови, стають очевидними при перекладі тексту мовою іншої культури (відомою стала “неперекладність” філософського тексту). Переклад філософського тексту, тобто мовної системи, насиченої смислами і значеннями, пов'язаними з конкретною культурою (загальною, науковою, індивідуальною), завжди є його інтерпретацію і адаптацію до цільової культури. У перекладі як особливому творі може виникнути ситуація, коли авторський текст після інтерпретаційно адаптаційної роботи над ним значно відрізняється від свого початкового варіанта з позиції передачі смислу і значення при збереженні зовнішньої схожості з ним [13]. Розгорнута останнім часом у Києво-Могилянській академії дискусія про філософський переклад свідчить про те, що і розуміння, і адаптація філософських текстів мають максимально наблизитися до відтворення руху рефлексії автора тексту [14].

Відома теза Л. Вітгенштейна якнайкраще підсумовує погляди з цього приводу: “Philosophy ought really to be written only as poetic composition” [19]. Наведемо деякі приклади стилістичної близькості філософського письма до художнього тексту. Вживані авторами образні засоби демонструють різноманіття від простих, майже клішованих порівнянь і метонімії (у першому і другому уривках), до поетичної метафори – пісні орла, яка описує свободолюбну творчість поета, в останньому, наприклад:

1. *The gaming situation and the total image action seems to be stretched, like a canvas, between these vectors* [24].

2. *When choosing our virtues, I immediately jumped on “honesty”. I figured that I had dealt with dishonesty often, so I would have a lot to say about honesty. What I found was that it was much harder to define honesty than I thought, let alone discuss it* [22, p. 16].

3. *This sort of analysis of thin ethical concepts was tied to a special partitioning account of more concrete or thick concepts, such as “cowardly”, “cruel”, or “gluttonous”: these were supposed to combine a non-cognitive evaluative element with the obvious, merely descriptive element* [22, p. 115].

4. *Whereas physics-envy is a found among those whose disciplines are accused of being soft, philosophy-envy is found among those who pride themselves on the hardness of their disciplines. The latter think that their superior qualifies them to take over the roles previously played by philosophers and other sorts of humanists-roles such as critic of culture, moral guide, guardian of rationality, and prophet of the. Humanists, such scientists argue, only have opinions, but scientists have knowledge. Why not, they ask us, stop your ears against culture-babble (which is all you are going to get from those frivolous postmodernists and irresponsible social constructionists) and get your self-image from the people who know what human beings really, truly, objectively, enduringly, transculturally are? [26].*

5. *While Whitman’s imperative to a metaphoric eagle may seem parasitic upon the normative situation of issuing a command or request to a real person (or eagle for that matter) who is present at the time of utterance, Swinburne’s to Whitman is both parasitic and sincere performative utterance, both licentious poem and sober solicitation of real action from a real human being:*

*SEND but a song oversea for us,
Heart of their hearts who are free,
Heart of their singer; to be for us
More than our singing can be;
Ours, in the tempest at error;
With no light but the twilight of terror;
Send us a song oversea!*

(C. Swinburne, To Walt Whitman in America) [24, p. 5].

На основі такої тришаровості стилю (комбінація академічного, ліричного і художнього) проаналізованих фрагментів можна підтвердити існування корпусу філософських текстів, які за своїми лінгвостилістичними показниками наближаються до художнього дискурсу. Тому слід зробити кілька важливих висновків: таким текстам притаманна характерна для художнього дискурсу індивідуалістичність, яка породжує неможливість повністю адекватного розуміння текстів і безкінечну множинність їх тлумачень. Як зазначав М. Мамардашвілі, філософський текст містить певну (необмежену) потенційну множинність смислів, що досягаються реципієнтами, які вносять у ці смисли своє особисте “Я”, ознаки своєї культури [15, с. 3].

На мовленнєвому рівні індивідуалістичність філософського дискурсу виявляється у таких особливостях. Поширені в наукових текстах семантичні, лексичні, синтаксичні й пунктуаційні засоби композиційної когезії у філософському дискурсі дещо обмежені. Це свідчить про те, що пояснення не є типовою стратегією філософського дискурсу; суб’єкти дискурсотворення або виходять з того, що відправні точки їх міркувань відомі адресату і не потребують експлікації, або більше переймаються перипетіями своєї думки, ніж орієнтацією на адресата: в аналізованих творах, порівняно з імплікованими, мало прямих посилань на погляди попередників. Безкінечне філософування значно переважає над цитуванням. Ще рідше зустрічаються хоча б контекстуальні пояснення категоріальних термінів, а дефініцій у їх чіткому науковому розумінні взагалі не зустрічається [8, с. 155–156]. Домінують аналогії, метафори, порівняння та інші тропи. Текст є індивідуальною рефлексією з повторами, поверненнями до того ж предмета у кількох композиційних частинах (або для розгортання та деталізації аргументації, або для нових винайдених образів). Так, у короткій статті К. Уілсон формулює власне розуміння концептів CIVILIZATION і CAPITALISM, але у результаті однобоко і тривіально трактує одне поняття через інше, так і не надавши тлумачення жодному з них, хоча в літературі існує значна кількість, у тому числі взаємовиключних їх тлумачень, наприклад: “*Capitalism is civilization’s current dominant manifestation*” [28, р. 3]. Отже, складається враження незавершеності тексту. Проте, якщо згадати про діалогічність філософського дискурсу, такий текст і не може бути досягнутим повністю. Досягнення смислової тотожності, повної адекватності можливе лише в ситуації діалогу самого з собою. Тексти такого роду не призначені для абсолютного розуміння, оскільки лише ідеальна модель є сферою тотожності й передумовою збігу життєвих просторів суб’єктів. Будь-яке реальне розуміння – це особлива взаємодія в межах діалогу, суб’єктом якого є як окремі особи, так і окремі культури.

Така індивідуалістична, неінституціалізована практика англомовного філософського письма зумовлює його гіпертекстуальність, що здатна замінювати собою цілісність тексту. Філософи нерідко починають розгортати смисловий фрагмент тексту, не доводячи попередньої думки до кінця (це є об’єктивною, а не негативною характеристикою, оскільки відображує спонтанність, евристику філософського мислення). Окрім особливостей філософського мислення, гіпертекстуальність посилюється й тим, що цілісності філософського дискурсу в традиційному науковому розумінні немає, як немає єдиної світової (а також англомовної) філософії. Існує мультіверсум філософій [3, с. 9]. У зв’язку з цим у просторі філософії дещо інакше постає питання про співвідношення дискурсу і тексту. Якщо виходити з того, що термін “текст” до цього часу несе в собі образ зітканої тканини зі своїми переплетеннями, а у терміна “дискурс” до цього часу зберігається образ човникової процедури, переключення з однієї точки в розумовому просторі на іншу [7, с. 87], то текст повинен бути завершеним, а дискурс матиме рефлексивний характер, тобто виступатиме результатом вербалізації самого процесу мислення, який розгортається синхронно з висловленою думкою у різних, спрямованих як логікою, так й інтуїцією напрямках. Більшості філософських текстів притаманне те саме з їх акомпозиційністю, неструктурованістю, внутрішньою суперечливістю, невизначеністю і навіть хаотичністю.

Відмова від безпосереднього цитування – одна з форм вияву індивідуалістичності дискурсу, звернення до неї свідчить про його інтертекстуальність. За визначенням М. Бахтіна, інтертекст – це будь-який знак культури, що цитується, та будь-яке цитування фраз із існуючих дискурсів [5]. Філософський дискурс характеризується особливою інтертекстуальністю: він не замкнений у просторі однієї мови, однієї лінгвокультури, а розгортається гіперкультурно, гіпернауково, переходячи в гіпертекстуальність, оскільки філософія не має національних меж.

Вісім із десяти проаналізованих текстів у різному обсязі містять посилання на іншомовну культуру, філософію, політичну практику (від філософії давнього світу до постнеокласицизму, від Іспанії до України). Крім описів, посилань і перекладених цитат, це маніфестується такими сильними маркерами включення іншої культури, як варваризми, наприклад для позначення ключових понять (Dasein, Weltanschauung, la singularité, schize), або при передачі власних імен за допомогою оригінального написання: “If we now compare Clauß’ work with Heidegger’s teaching in 1933?34, the relationship is even clearer, since both understand ‘blood’ in a way that is not just physical and biological. Clauß refers to ‘the soul’ and Heidegger to ‘spirit’” [25]; “One of the men, Legendre, is supposed to have replied, *Laissez nous faire – leave us alone*” [26] та ін.

Вищенаведені риси філософського дискурсу свідчать про унікальну особливість текстів, що його складають. У них, за визначенням Ж. Дерріда, немає нічого, крім слідів. На лінгвальному рівні про це сигналізують засоби імплікованої когезії тексту з фактичним і уявним вертикальним контекстом, лексика зі значенням припущення та форми умовного способу [12].

Інтерпретуючи текст, філософ деконструє мову попередніх текстів, а текст, у якому відбулася така деконструкція, стає частиною індивідуалістичного дискурсу: “Rogers doubted the presence of a universal truth “out there”, and was even more skeptical that we could know at all if it does exist. Along with R.D. Laing, he believed that the only reality we can know for sure is our own. But Rogers’ existentialism was more optimistic than Laing’s. Instead of viewing experience as a dangerous battleground, he saw it as a friendly resource to be treasured and embraced” [23, p. 168].

Автор наведеного фрагмента тлумачить погляди колеги на засадах припущення, без будь-яких безпосередніх посилань на його конкретні тексти. Фактично відбувається вільна інтерпретація-деконструкція чужого тексту, який представлений тільки у віртуальній формі, недоступній реципієнту тексту-інтерпретації. Читач отримує текст, який є, по суті, є інтерпретацією інтерпретації.

Лексема “attributes” і подібні прямо вказують на ймовірність того, що базового тексту, який підлягає подвійній інтерпретації, ймовірно і не існувало. Але ж сам текст Бенасера написаний ефектно, іронічно, у майже художній формі, його мовою можна відволікти реципієнта від смислового аналізу твору: “Good thinks the mentalist must be a sort of Balliol man, and adduces arguments to show that his effortless superiority is illusory. But mine is a different argument, less arrogant, depending on a subtle shift of the onus of proof. It is not a straightforward proof, starting from some acceptable premises and leading to the conclusion that minds are better than machines, but rather it is a schema of refutation, showing how if the mechanist were to particularize enough to say what machine was equivalent to a named man, the mentalist can repute at least that equivalence. But since he can do it for any specified machine, he can do it for all. Not effortlessly superior, but incontrovertibly unequal.

Paul Rosenbloom attributes to André Weil the saying that “God exists, since mathematics is consistent, and the Devil exists, since we cannot prove it.” ... Gödel, however, is the missing link, for he supposedly proved, very roughly speaking, that if mathematics is consistent we cannot prove it. It might therefore be said that he’s clinched the case for Satan’s existence. For, surely, if mathematics isn’t consistent we can hardly prove that it is. So Satan wins either way. God, on the other hand, may not fare so well; for should mathematics not be consistent, we would have to look to another aspect of His infinite bounty for proof of His existence. These are heady matters, dark doings,

and I do not propose to discourse on the present state of mathematical theology. I only raise them to give an indication of how far-reaching the philosophical consequences of Gödel's incompleteness theorems *might be*" [20, p. 2].

З позиції традиційного підходу завдання інтерпретатора (як читача, так і перекладача) полягає в реконструкції авторського задуму. Для того, щоб зрозуміти текст, інтерпретатору потрібно зрозуміти внутрішній світ автора, досягнути його горизонт, визначити передумови появи твору й умови, в яких він був створений. Основною метою інтерпретатора є перевірення у творця тексту з метою подолання бар'єру, що відділяє одну культурну традицію від іншої. Проте сліди мовленнєвої діяльності авторів проаналізованих текстів свідчать про інше: філософи сприймають тексти своїх попередників як підґрунтя для створення нових смислів і вибудовують, по суті, власні смислові конструкції на основі розуміння, уявлення та враження про оригінальний текст.

Поділяючи думку П. Рікера, В. Миронов вважає, що інтерпретація – це розумова діяльність, під час якої інтерпретатор (читач, перекладач, критик) розшифровує смисли, що криються за очевидним смислом, розкриває рівні буквальних значень та створює нові смисли, яких могло й не бути в первісному тексті. [16, с. 19]. Грунтуючись на цих загальних засадах розшифровування, філософська інтерпретація водночас є розумовою діяльністю з примноження смислів.

Отже, абстрактність тексту впливає як з предмета філософського дослідження, так і з його методу. Образність і поліжанровість, близькість до художнього дискурсу виникають як результат евристичності філософської думки. Дихотомія характеристик “індивідуалістичність :: діалогічність” відбиває діалектику перебігу філософської рефлексії, інтертекстуальність виникає з універсального характеру наукового мислення. Системотворчою категорією, пов'язаною з усіма іншими, є інтерпретаційність, ключову роль якої, на наш погляд, можна пояснити діалектичністю філософської думки та невичерпністю пізнання.

Перспективою дослідження англійського філософського дискурсу може бути виявлення специфічних особливостей англійської мови в аспекті притаманних їй лексико-граматичних і синтаксичних категорій та лінгвокогнітивного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автономова Н. С. О философском переводе / Н. С. Автономова // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 89–101.
2. Азарова Н. М. Язык философии и язык поэзии – движение навстречу (грамматика, лексика, текст) / Наталья Михайловна Азарова. – М. : Логос, 2010. – 496 с.
3. Акуленко В. В. Світова лінгвістика ХХ – ХХІ століть : міжнародне взаємопорозуміння та його обмеженість / В. В. Акуленко // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – К. : Логос, 2006. – № 1. – С. 3–10.
4. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1961. – 394 с.
5. Бахтин М. М. К методологии литературоведения / М. М. Бахтин // Контекст. – М. : Наука, 1975. – С. 203–212.
6. Варнавская О. О. Особенности языка философского научного текста : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Оксана Олеговна Варнавская. – Ростов-на-Дону, 2005. – 159 с.
7. Демьянков В. З. Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка / В. З. Демьянков // Вопросы филологии. – 2007. – С. 86–95.
8. Гафаров Х. С. Герменевтическая интерпретация философского текста / Х. С. Гафаров // Современная философия как феномен культуры : исследовательские традиции и новации. Материалы научной конференции. – Сер. “Symposium”. – Вып. 7. – СПб., 2001. – Режим доступа : http://anthropology.ru/ru/texts/gafarov/modern_09.html

9. Козлова А. В. Семантика и прагматика возможных миров в контексте философского дискурса прагматизма: опыт лингвистического исследования : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Александра Вячеславовна Козлова. – Иркутск, 2009. – 193 с.
10. Кралечкин Д. Ю. Перевод одного шума : послесловие переводчика / Д. Ю. Кралечкин // Жак Деррида. Письмо и различие. – М. : Академический проект, 2000. – С.476–493.
11. Лисицына Е. В. Лингвистические особенности философского дискурса П. А. Флоренского : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Евгения Викторовна Лисицына. – Ставрополь, 2006. – 205 с.
12. Малиновська І. В. Лінгвістичний аналіз філософського дискурсу : питання ідентифікації і характеристики (на матеріалі сучасного англомовного філософського дискурсу) / І. В. Малиновська // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи / Гол. ред. А. Д. Белова. – К. : Логос, 2009. – С.157–166.
13. Малиновська І. В. Феноменологічний дискурс і феноменологія перекладу : проблеми методології і практики / І. В. Малиновська // *Studia Linguistica* : зб. наук. пр. до 80-річного ювілею проф. Ф. О. Нікітіної. – Вип. 4. – К. : Вид-во Київськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – С. 96–104.
14. Могилянський історико-філософський семінар "Історико-філософське знання в Україні : стан і перспективи". – Режим доступу : <http://www.philosophy.ua/ua/lib/regular/ukma/?doc:int=185>
15. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию / Мераб Константинович Мамардашвили. – М. : Прогресс, 1992. – 367 с.
16. Мамардашвили М. К. Лекции по античной философии / Мераб Константинович Мамардашвили – М., 1991. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/mamar01/txt01.htm>
17. Миронов В. В. Специфика гуманитарного познания и философия как интерпретация (деконструктивизм или конструктивизм?) / В. В. Миронов // Вестник Московского университета. Сер. 7. Философия. – 1998. – № 6. – С. 3–29.
18. Сергеева Е. В. Русский религиозно-философский дискурс "школы всеединства" : лексический аспект : дис. ... доктора филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Елена Владимировна Сергеева. – СПб., 2002. – 469 с.
19. Wittgenstein L. Culture and Value (in collaboration with Heikki Wright) : Ed. G. H. Von Nyman. – Oxford : Basil Blackwell, 1980. – Режим доступу : <http://faculty.ed.uiuc.edu/burbules/syllabi/Materials/CHAP9.html>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

20. Benacerraf P. God, the Devil, and Gödel / P. Benacerraf // *Etica & Politica / Ethics & Politics*. – Princeton University, 2003. – № 1. – Режим доступу : http://www.units.it/~dipfilo/etica_e_politica/2003_1/3_monographica.htm
21. Evans Jud. Heidegger's Ontological Confusion / Jud Evans. – The Athenaeum Library of Philosophy, 2010. – Режим доступу : <http://yandex.ua/yandsearch?text=Heidegger%27s+Confusions+%282004%29&clid=46510&rdnd=242908&lr=143>
22. Foot P. Moral Dilemmas : and other topics in moral philosophy / Philippa Foot. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 213 p.
23. Griffin E. A First Look at Communication Theory / Em Griffin. – McGraw Hill : Humanities, Social Sciences, Languages, 2008. – 560 p.
24. Jayemanne D. How-to-do-things-with-images // Darshana Jayemanne. – Режим доступу : <http://blogs.arts.unimelb.edu.au/refractory/2009/11/18/how-to-do-things-with-images-darshanajayemanne>

25. Mead C. Martin Heidegger – Nazi philosopher / C. Mead // Philosophical Discussions. – 2007. – Режим доступу : <http://heidegger.an-archos.com/archive/martin-heidegger-nazi-philosopher>
26. Rorty R. Philosophy-envy / R. Rorty // The Free Library by Farlex. – Режим доступу : <http://www.thefreelibrary.com/Philosophy-envy.-a0131456068>
27. Wagner P. The linguistic turn and other misconceptions about analytic philosophy / P Wagner // Critique & Humanism, 2010. – 13 p. – Режим доступу : <http://www.eurozine.com/articles/2010-06-10-wagner-en.htm>
28. Wilson Ch. Against Mass Society / Ch. Wilson // Green Anarchy. – Режим доступу : <http://www.primitivism.com/mass-society.htm>
29. Wilson Ch. How a Libertarian Capitalist Became a Libertarian Socialist / Ch. Wilson // Critiques of Libertarianism. – 2007. – Режим доступу : http://world.std.com/~mhuben/wilson_1.html

*Дата надходження до редакції
07.04.2011*